

ALLAN NORDIN och LARS STIGENDAL

Behovet av utbildningsprognoser — kommentar till Gudrun Norstedt

Gudrun Norstedt kritiserade i Ekonomisk Debatt nr 5/1982 de behovsprognoser som görs över olika utbildningar. Dessa kan leda såväl till personliga felsatsningar som till en fastlåst yrkesstruktur, menade hon. Allan Nordin och Lars Stigendal pekar på att Norstedt missuppfattat karaktären hos dessa kalkyler, som inte skall tas som genuina prognoser utan som alternativ betingade av en viss samhällsutveckling.

Gudrun Norstedt har i skilda sammanhang framfört kritik mot Statistiska Centralbyråns (SCB) verksamhet. Kritiken har inte minst gällt de beräkningar över efterfrågan på arbetskraft med olika utbildning som görs vid SCBs prognosinstitut. Senast har hon i nr 5/1982 av *Ekonomisk Debatt* ifrågasatt denna verksamhet. Det finns skäl att kritiskt och konstruktivt diskutera planeringsmodeller och planeringsunderlag inom utbildningsområdet.

SCBs kalkyler är konsekvensberäkningar som visar hur yrkesstrukturen och efterfrågan på utbildad personal kan komma att förändras om den ekonomiska utvecklingen följer de banor som långtidsutredningen (LU) skisserat. Det är alltså inte fråga om några detaljerade *förutsägelser* om utvecklingen 15 år framåt i tiden, vilket Gudrun Norstedt gör gällande. Kalkylerna

visar istället konsekvenserna av ett av flera möjliga utvecklingsförlopp. Detta anges också klart i de rapporter som hon refererar till.

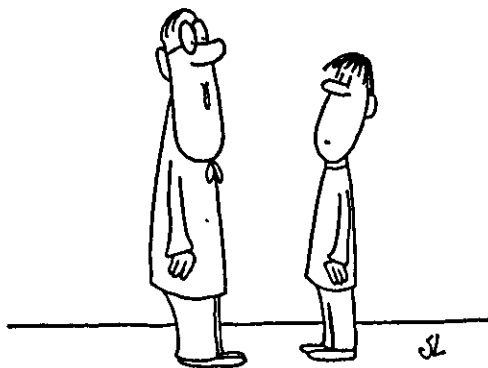
Vi vill inledningsvis gärna ge Gudrun Norstedt rätt i att det är mycket svårt att göra bedömningar av t ex den framtida yrkesstrukturen. Det kan därför finnas skäl att arbeta med en något grövre yrkesindelning än hittills. En sådan ansats har sedan flera år diskuterats inom SCBs prognosinstitut. Sedan drygt ett år pågår ett projekt som syftar till att förenkla själva beräkningsarbetet och därmed frigöra resurser för mer analys och kvalitativa bedömningar. Vi hoppas därigenom kunna tillgodose avnämarnas informationsbehov bättre.

Gudrun Norstedt försöker framma bilden av felslagna utbildningsinsatser och personliga misslyckanden pga — enligt hennes mening — vilseledande material från SCB. Kalkylerna påstås kunna bli självuppfyllande. Resonemanget är felaktigt på flera sätt. För det första är ju SCBs och LUs kalkyler inga förutsägelser över hur utvecklingen kommer att bli. De visar konsekvenserna av ett av flera tänkbara utvecklingsalternativ. För det andra är SCBs material bara ett av flera som de utbildningsplanerande myndigheterna har tillgång till vid sina dimensioneringsbeslut. Dessa myndigheter lägger också många andra aspekter på dimensioneringen än vad som ligger i SCBs kalkyler. Dimensioneringen av utbildningsväsendet är ju i själva verket en sammanfattning av en rad olika övertväganden, där hänsyn till arbetsmarknadens behov är en del i det hela. Det finns sedan kortsiktiga och långsiktiga, kvalitativa och kvantitativa aspekter på anknytningen mellan utbildningsdimensionering och arbetsmarknad. I U68 — den utredning som låg till grund

ALLAN NORDIN och LARS STIGENDAL är avdelningsdirektörer vid prognosinstitutet vid SCB.

för 1977 års högskolereform — underströks också att arbetsmarknadens efterfrågan endast är *en* faktor som bör ligga till grund för utbildningsdimensioneringen. SCBs kalkyler ger en partiell belysning av en sådan aspekt. Gudrun Norstedts tes att våra relativt översiktliga kalkyler kan komma att få konsekvenser i form av ineffektiv näringsgrens- och yrkesstruktur är mot denna bakgrund helt orimlig.

När Gudrun Norstedt beskriver riskerna med SCBs kalkyler kommer hon också in på själva presentationsformen. Hon ser en fara i att rapporterna nu blivit mer lättlästa. Särskilt ser hon en risk i att studie- och yrkesvägledarna använder detta material. Denna grupp påstås efterfråga "lättillgängliga färgglada broschyrer, kanske för att sticka direkt i händerna på studerande som står inför sitt yrkesval." Gudrun Norstedts påstående vittnar om att hon inte särskilt väl känner till hur studie- och yrkesvägledning bedrivs. För det första ligger ju tyngdpunkten i vägledningsarbetet på att hjälpa individen att välja efter *intresse och förutsättning* och att informera om olika yrkens innehåll. För det andra delas inte SCBs material ut till enskilda rådsökande utan riktar sig främst till funktionärer som behöver översiktliga kunskaper om arbetsmarknadsutvecklingen som en bakgrund för sitt arbete som informatörer och vägledare. Sådan information är starkt efterfrågad. Det positiva gensvar vi fått från studie- och yrkesvägledare samt från övriga läsare av våra rapporter vittnar om detta. Man har för övrigt särskilt uppskattat vår ambition att genom modern layout och enkel språklig framställning försöka göra informationen tillgänglig även utanför en trängre krets av experter. Genom att rapporterna även informerar om förutsättningarna bakom beräkningarna ges läsaren också möjlighet att kritiskt granska materialet. Det är dock otillfredställande att vi idag inte har bättre underlag att erbjuda studie- och yrkesvägledarna än vi faktiskt har. Vi tror att konsekvensberäkningar av olika alternativa utvecklingsförlopp tillsammans med mer kva-

VÄLY NÅGOT MED KORT UT-
BILDNINGSTID, POJKE. BLI
EXPERT, T.EX.

litativa resonemang skall ge ett bättre underlag. Ett av våra huvudbudskap till studie- och yrkesvägledarna kommer dock även i fortsättningen att vara att det inte går att göra meningsfulla *prognoser* — men väl konsekvenskalkyler — över yrkesutvecklingen på längre sikt.

En ofta återkommande synpunkt från våra avnämare är att kalkylerna måste avse hela ekonomin, inte bara ett antal enskilda sektorer. Man efterfrågar konsistenta beräkningar. Därför kommer vi även i fortsättningen att hålla fast vid en sådan helhetsansats även om vi *mot bakgrund av helhetsbilden* kan komma att göra specialstudier för något område. Ett annat viktigt önskemål från användarna är att få flera alternativa konsekvensberäkningar. Behovet av konsekvenskalkyler med olika alternativ, liksom behovet av känslighetsanalyser för vissa centrala antaganden framhölls också i *STUDOKS* betänkan-
de Prognoser och arbetsmarknadsstatistik för högskolan (SOU 1979:80). Sådana alternativa kalkyler bör på en översiktlig nivå kunna visa inom vilka ramar yrkesstrukturen kan komma att variera vid olika tänkbara utvecklingsvägar i ekonomin.

Som nämnts arbetar vi inom SCB f n med att utveckla beräkningsmodellen så att det skall bli möjligt att relativt

snabbt ta fram och belysa konsekvenserna av alternativa utvecklingsförlopp. Varken vi eller våra användare tror dock att detta ökar förutsättningarna för att göra detaljerade prognoser 15 år framåt i tiden. Däremot tror vi att vi kan få ett planeringsunderlag som bättre hjälper oss att hantera den stora osäkerhet som är förknippad med all framtidsplanering. Vår åsikt ligger nog i detta fall rätt nära den som Carl Johan Åberg framförde i nr 5/1982 av *Ekonomisk Debatt*. Vi liksom han anser att om framtiden blir svårare att förutsäga krävs mer — inte mindre — utredningsmaterial om den.

Det skulle leda för långt att här gå in på hela den diskussion om prognoser i utbildningsplaneringen som förts de senaste åren. Den intresserade hänvisas dels till ovan nämnda betänkande från STUDOK, dels till den skrift från SCBs prognosinstitut "Prognosen och dess användare" som även Gudrun Nor-

stedt refererar till. I den senare skriften redovisas mycket av vår syn på prognosproblematiken och vad man kan göra för att förbättra planeringsunderlaget i framtiden. En del av de förslag Gudrun Norstedt framför återfinns där och är såtillvida inga nyheter. Vi är naturligtvis öppna för en diskussion om vårt material och välkomnar alla konstruktiva förslag och idéer om lämpliga förändringar i både beräkningsansats och presentation av resultaten.

Referenser

- Norstedt, G., [1982], "Utbildningsprognoser — till vad nytta?", *Ekonomisk Debatt*, årg 10, nr 5.
 SCB 1981:4, *Prognosen och dess användare*.
 — 1981:5, *Yrken på 1980-talet*.
 — 1981:6, *Behov av utbildade under 1980-talet*.
 SOU 1979:80, *Prognoser och arbetsmarknadsstatistik för högskolan*. Betänkande av utredningen om studiedokumentation och statistik för högskolan, (STUDOK).
 Åberg, C. J., [1982], "Att planera är nödvändigt", *Ekonomisk Debatt*, årg 10, nr 5.

Gudrun Norstedt svarar Allan Nordin och Lars Stigendal i nästa nummer av Ekonomisk Debatt.